

מדרש רבה - תשפ"ג

דברים - גדולת הדיינים

הרב יצחק שילת

מדרש רבה - דברים א, י

"ה' אֱלֹהֵי אֲבוֹתֵכֶם" הלכה: אדם מישראל שנתמנה חכם או דיין על הציבור, מהו שיהא מותר לו לדון לעצמו? כך שנו רבותינו: אל תהי דן יחידי, שאין דן יחידי אלא אחד, שנאמר (איוב כג, יג): "וְהוּא בְּאֶקֶד וּמִי יִשְׁכְּנֵנִי". ומהו "והוא באחד"? אמר ריש לקיש: שהקב"ה דן וחותרם לעצמו. א"ר ראובן: ומהו חותרם של הקב"ה? אמת. ולמה אמת? אמת יש בו שלש אותיות: אל"ף ראשון של אותיות, מ"ם אמצעית, תי"ו סופן. לומר (ישעיה מד, ו): "אני ראשון ואני אחרון ומבלעדי אין אלהים".

רבנין אמרי: בוא וראה: בשעה שנתמנה משה על ישראל אמר להן: איני יכול לישא את משאכם לעצמי, אלא מנו לכם דיינים שיהיו דנין אתכם, שנאמר "הבו לכם אנשים".

אמר רבי ברכיה בשם רבי חנינא: צריכין הדיינין שיהא בהן שבע מדות. ואלו הן: "חכמים ונבונים וידועים", וארבע כמה שכתב להלן (שמות יח, כא): "ואתה תחזה מכל העם אנשי חיל יראי אלהים אנשי אמת שנאי בצע" הרי שבע. ולמה לא נכתבו שבע כאחת? שאם לא נמצאו משבע מביא מארבע, ואם לא נמצאו מארבע מביא מג' ואם לא נמצאו מג' מביא מאחד. שכך כתיב (משלי לא, י): "אשת חיל מי ימצא".

"וְאֲשִׁימָם בְּרִאשֵׁיכֶם" וְאֲשַׁמָּם כתיב. אר"י בן לוי: אמר להן משה: אם אי אתם נשמעים להם אשמה תלוי בראשיכם. למה הדבר דומה? לנחש הזה שאמר הזנב לראש עד מתי אתה מתהלך תחלה? אני אלך תחלה. אמר לו: לך. הלך ומצא גומא של מים והשליכו לתוכה, מצא אש והשליכו לתוכו, מצא קוצים והשליכו לתוכו. מי גרם לו? על שהלך הראש אחר הזנב. כך כשקטנים נשמעים לגדולים הם גוזרים לפני המקום והוא עושה, ובשעה שהגדולים מהלכין אחר הקטנים נופלים לאחר פניהם.

דבר אחר: א"ר הושעיא: למה הדבר דומה? לכלה שהיתה עומדת בתוך חופתה ונתפחמו ידיה. אם מקנחת היא אותם בכותל הכותל מתפחם וידיה אין מתנקות. ואם בפסיפס הפסיפס מתפחם וידיה אין מתנקות. ואם מקנחת

דף מקורות

היא בשערה שערה היא מתנאה וידיה מתנקות. כך בשעה שישראל שומעין לגדוליהם ואין גדולים עושים צרכיהם אשמה תלוי בראשם של גדולים, ואם לאו תלוי בראשיהן של עצמם.

אמר ר' יצחק: בשעה שישראל נשמעים לגדוליהם ואין גדוליהן עושים צרכיהן, באותה שעה (ישעיה ג, יד): "ה' במשפט יבוא עם זקני עמו ושריו" וכל כך למה? שמשאוי של צבור קשה, ואין אדם יחיד יכול לישא משאן של ציבור בעצמו. תדע לך: שהרי משה רבן של כל הנביאים לא היה יכול לשאת משאוי של ציבור לעצמו. מניין? "ואומר אליכם בעת ההיא וגו'" באיזו עת? ר' יוחנן אמר: בעת יתרו. מניין? שכך כתיב: (שמות יח, יח): "כי כבד ממך הדבר לא תוכל עשוהו לבדך". ר' חייא אמר: בעת מתאוננים. שנאמר (במדבר יא, יד): "לא אוכל אנכי לבדי לשאת את כל העם הזה וגו'".

(שם, יב) "האנכי הריתי וגו'" א"ר ברכיה בשם ר' לוי: אמר לפניו: רבש"ע, אתה אמרת (ישעיה מו, ג): "העמוסים מני בטן וגו'" אתה נאה לך לטעון אותן. אמר משה לישראל: חייכם שאני יכול לטעון עשרה כיוצא בכם, ולמה איני יכול לשאת אתכם? שה' אלהיכם הרבה אתכם על גבי דייניכם. מניין? ממה שקרינן בענין "ה' אלהיכם הרבה אתכם":